

Ту је и пјесма „Мирисала је на слез”, сва у знаку потраге за ријечима које се римују са „слезом”

Пјесма „1992. Прољеће у Сарајеву” срећно здружује дубљи лирски порив и епску нарацију, тако да смо добили један од најбољих пјесничких текстова у збирци. Стога ћу свој запис о Чолаковићевом дјелу завршити навођењем завршних строфа ове узбудљиве и моћне пјесме: „Као совин хук / У мени се разлијеже мук / Слушам / Како ништа / Не могу да кажем // По трavi / Нечујно / Као мјесечина / Прилази ми / Витка сјенка жене // Шутке / Из мојих рамена / Вади огромне руке / Избијелене росом // Крсти се / Њиховим прстима / Шири их шири / Њима грли своја њедра / У која је сакрила / Моју дјецу”.

Испод ове пјесме стоје године: 1992–2015. Да, то је вријеме рата и избјеглиштва у којем Чолаковић није објављивао, али је очито сабирао она пресудно важна искуства о човјеку, људском друштву и историји која стоје у основи његове нове, и те како вриједне и вјеродостојне поезије.

Овако убједљив Чолаковићев повратак поезији можемо само да поздравимо.

Стеван ТОНТИЋ

ЧЕТИРИ КАНОНА БОРИСА ЛАЗИЋА

Борис Лазић, *Канонске пјесме*, Банатски културни центар, Ново Милошево 2016

Најновија песничка књига Бориса Лазића, штампана као награда за победничку песму Шестог европског Фејсбук песничког фестивала (2015), носи наслов чија се провокативност, парадоксално, крије у једноставности: савремени читалац оуглао је на сензационалистичке наслове, наслове-колаже, наслове-игре речи, иза којих у многим случајевима не стоји штиво истински вредно пажње. Наслов *Канонске пјесме* не претендује да привуче велику пажњу, али привлачи пажњу појединца, мамећи га да се запита шта би то један савремени књижевник држао за канон и зашто, те какве би то песме, и зашто, биле канонске, кад су настале у епохи која тежи де(кон)струкцији и десакрализацији свега што би у било ком па и поетичком смислу каноном могло да се назове.

За старе Грке, ауторове велике узоре (што се види и из експлицитне и имплицитне поетике), канон је значао меру. Појмимо од тематске равни: једна од главних фигура ове збирке је савремени човек, који се, захваљујући Лазићевом мајсторском осећају за грађење контраста, супротставља фигури претка. А предак је онај који је каноне створио, то

је човек мере, стрпљења, мудрости, самоспознаје. У ширем смислу – реч је о идентитету ког је савремена западна цивилизација избрисала; у ужем – о античком, потом византијском човеку. На примеру песме „Песник у Никеји” јасно су приказана два различита света: првом припада предак, а другом аутор сам – и као савремени песник и као савремени човек уопште: „Преци давни који сте себе сами саздали, / (...) Саздавши храм, у себи град, тврђу од стења / Коначиште и боравиште за дух који мери све, / (...) О, преци давни који пригрлисте сан одрицања / (...) Ваш једини, ваш једноставни грех – / Не идем за вашим путем, за све сам отворен, / Ја сам струна и свирач, играч и свирало на коме / Свачији зов наилази на одазив”.

Неразумевање између мудрог претка и посрнулог савременог човека („Не идем за вашим путем”) произилази из прекида историјског континуитета, и у томе је „једини, једноставни грех” предака. Иван В. Лалић у својој „Византији VII” говори о истом проблему, али из перспективе предака. Лазићеву везу са Лалићем битно је уочити и разумети, јер представља вишеструку поетичку константу ове збирке – „Песник у Никеји” је одговор на „Византију VII”, одговор савременог човека претку; *Канонске ђесме* доносе четири циклуса, а Лалић 1996. објављује *Четири канона*; и за једног и за другог песника су антика и Византија битна исходишта певања; и један и други верују у меру као надначело ком се треба вратити у животу и у поезији (Лалић то потврђује и насловом збирке *Сћрасна мера*).

Песма којом се збирка отвара носи назив „Нестало је”, и *in medias res* расветљава основну Лазићеву песничку преокупацију – човекову усамљеност и отуђеност: „Ви једни за друге остајете странци / (...) Имао си пријатеља који писаше о песницима који су водили блиставе преписке / Има ли их данас / Имаш ли са ким, данас, ти, да се дописујеш”.

Кључни разлог човекове отуђености те моралног посрнућа Лазић види у напуштању култа писма. Писање, преписивање, дописивање – уопште писменост, што подразумева и певање, стварање – то би човеку омогућило како повезивање са савремеником (са којим је тек привидно повезан „варљивом светлошћу рачунарских екрана”), тако и са претком: писати и певати за Лазића значи одржавати континуитет постојања, чувати идентитет од заборавља, бранити се од смрти и свих болести савременог друштва. У том смислу, његова сродност са Миодрагом Павловићем намерна је (као и са Лалићем), а најочигледнија (чак и на плану лексике – „пјесан”) у већ поменутој, првој песми, где се поставља питање: „Како, чиме сад повезати нити које попуцаше? / Да ли певањем, мишљењем,¹ чиме ли”, а потом нуди одговор – повратком поезији: „О ви, који

¹ „Певање и мишљење” је наслов чланка Зорана Мишића, објављеног годину дана након Павловићевих *87 ђесама*, који је критички еквивалент онога што је Павловић спроводио у поезији.

сте сами једна нема, посвемашња Узалудност, / Приступите песми, вените у њој, распрострите опало лишће душе / По песми о смрти / (...) Опет да проговоримо / О проблемском чвору (...), / У пјесан да векујемо, незлобиво, непознати, непризнати, / Осамљени, пали”.

Опасну претњу за савременог човека представља и Мегалополис. Песма „Upstate New York” доноси идеју преображења дехуманизованог јунака у човека који се сједињује са природом и егзотичном женом у свету где коначно постоји место за Другог – она је другачије пути, говори другим језиком, али он тек уз њу, дакле – тек у односу са Другим, враћа изгубљени идентитет: „Рад за шалтером је заменио за рад рукама, / Услужну делатност делатним животом (.), / (...) човек коме Мегалополис хтеде да одузме руке и преотме сан, о стварању, / О саздавању себе”.

Као што је савременом човеку супротстављен предак, и Мегалополису је супротстављен Архипелаг. Мотив архипелага треба схватити као метафору, и тумачити га у духу постколонијалне критике – то је место сусрета са собом и са Другим, место које је маргина у односу на империјалистички свет – баш као што је поезија маргина у односу на водеће дискурсе капиталистичког друштва: „Но Архипелаг за тебе тад (1993/94) није периферија – Империја га у то / предева – него / средиште, једно од могућих средишта самоспознаје”.

Кругу доминантних мотива придружује се и мотив библиотеке, имплицитно присутан све време, а експлицитно уведен у песму „De biblioteca”, значајну јер се њом збирка затвара, и јер у њој налазимо Лазихев аутопортрет који наглашава поменућу маргинализовану позицију песника у свету: „Песник си који је непотребан двома државама и двома језицима”.

Један од одговора на питање зашто су песме ове збирке „канонске” јесте следећи: оне говоре о универзалним, вечним темама поезије – о човековом односу према сопству, о односу појединца и друштва, о позицији саме поезије о друштву, о безусловној љубави, партнерској, пријатељској, песничкој. Други одговор, односно употпуњење првог, треба потражити сагледавањем композиције књиге. Она доноси четири циклуса. Поред поменуте везе са Лалићем остварује, и то примарно, везу са јеванђеоским текстовима. На тај начин се поезија изједначава са религијом а песник са месијом. Није случајно што је укупан број песама 33 – колико је Христу било година. Томе у прилог говори песма „Let us share mythologies”, којом се отвара други циклус: „Пристани на то да певаћеш лирско коначиште / За бога ког, за / Једног од оних богова који ослобађа од притиска наслеђа / (...) Христ твоје природе тад се подиже / Самоуверено, иронично, свевласно те диже к себи / (...) А то ће рећи, ка теби самом”.

Везу *Канонских песама* и Библије, те поезије и религије, Лазих наглашава песмом „По читању Роберта Фернандеза Ретамара”, којој је,

с разлогом, додата одредница „апокриф”. Реч је о песми која Византијску службу пореди са песништвом комунизма, говорећи о сличностима на плану њихове реторике. То је једно од места у књизи где Лазић приступа и као песник, али и као читалац, те филозоф који, служећи се деконструкцијом, обелодањује необичне истине. Трећи одговор, односно употпуњење првих двају, налази се у песничком поступку. Реторика *Канонских њесама*, односно скуп њихових језичко-стилских особености, специфична је по тону који слави, уздиже – живот, љубав, човека, поезију, језик сâм. Лазићев језик је изузетно богат, надахнут, препун речи на које је пала прашина.

Поједини наслови на енглеском језику ту су да нас подсети на тежњу човека малог народа да свему да интернационално име, или, прецизније речено, тежњу колонизаторског светског језика да продре у сваку пукотину језика колонизованог народа. С друге стране, архаичне, саме по себи поетичне српске речи ту су управо да не би биле заборављене. На исти начин песник успева да наизглед супротстави, а заправо споји, два песничка дискурса – један је одликован наративношћу, лежерношћу, разговорношћу, и заступљен у мањем броју песама, а други тоном литургије, молитве, оде, или барем високом поетичношћу. Лазић не тежи метафоричности већ алегоричности, а његова основна стилска средства очитују се на плану саме реченице – то су инверзије и фигуре набрајања, те стихови често наликују бујици која расте до одређене тачке, а потом се стишава.

Првим циклусом, насловљеним „Звездани плашт”, аутор сугерише идеју повратка певању као извору и ушћу бића. Други циклус је „конкретнији”, уводе се историјске личности, мит. Речима самог песника, проговара се о проблемским чворовима. Трећи тежи да буде аутопоетички, али је естетски најнеуспелији и потпуно одступа од осталих, испеван у римованом стиху, у сонетима. Носи назив „Згрушавање”, који би требало да наговести основно начело по ком су песме унутар њега испеване. Обилује мноштвом неодрживих рима, слабих ритмова и претенциозности у језику, налик на имитовање Настасијевићевог стиха: „Не, рике. То не. Свеједно / Се згрушава све вредно / У тихо једно презрење, / У мук, прозирање”.

Последњим циклусом – „Мале службе” – затвара се круг: песник се враћа на тему начету на првим страницама, на само певање и писање. У песми „Уз читање Паладаса”, вероватно најуспелијој у збирци, говори о „жеђи за песмом, за животом посвећеним певању”. У последњој песми сусрећемо се са именима аутора који чине Лазићеву интимну библиотеку, чија дела, како каже, пакује са собом и носи на пут. Схватимо то алегоријски: то су песници чије су поетике у његово дело инкорпорирани, или барем они које доживљава као своје сапутнике на путу до Архипелага, самоспознаје. Поред Библије, грчких и римских песника, спомињу

се Монтењ, Ларошфуко, затим По, Цек Керби, Бодлер, Борхес, Ујевић. Бићемо слободни да додамо да се на неким местима могу препознати витменовска распричаност и склоност ка профетском заносу, гинзбергска критичност, сличност са Сен-Дон Персом у стилизовању реченице и Полом Клоделом у грађењу атмосфере.

Иако скептик према ситуацији у којој се савремени човек налази, Борис Лазић је ентузијаста који верује да лепота спасава свет. Читава збирка је у знаку веровања у спасоносност поезије, а последња песничка слика у књизи плод је оптимистичне визије: видимо уметника који је завршио свој аутопортрет и изашао „на свеж ваздух, на јарку плавет Средоземља / На сам почетак / Певања”.

Исидора БОБИЋ

МЕДИЕВИСТА НА ЗАДАТКУ

Данијел Дојчиновић, *Свѝћ недосѝаѝѝька разоума моѝѝо. Наѝиси из ѝеорије и истѝорије сѝаре срѝске књѝжевносѝи*, ЈП „Завод за уѝбенике и наставна средства” а. д., Источно Сарајево 2016

Како средњовековни текст учинити разумљивим и „доступним” за савременог читаоца? Како учинити да заживи у „новом окружењу”? Речима Миодрага Павловића: „Колико су удаљени концепти литературе нашег средњег века од модерних времена?”. Може ли се превазићи „неспоразум” између онога што није написано да би било литература, што није имало „литерарну егзистенцију у данашњем смислу речи”, и данашње читалачке публике, која средњовековном тексту прилази као књижевном делу? Пред овим питањима налази се савремена медијевица, и задатак је медијеviste да на њих покуша да одговори. Јер, како је својевремено запазила Радмила Маринковић, средњовековној књижевности је, за разлику од ликовне уметности, ипак потребан посредник, неко ко ће говорити у њено име пред читаоцима савременог доба.

Данијел Дојчиновић је свој задатак озбиљно схватио. Књига *Свѝћ недосѝаѝѝька разоума моѝѝо. Наѝиси из ѝеорије и истѝорије сѝаре срѝске књѝжевносѝи* представља управо резултат ауторовог настојања да створи путеве разумевања између старе књижевности и нове читалачке публике („Пред медијевицом је задатак да аргументовано распозна битне слојеве [текста], те да у складу с тим настави истраживање и текст приближи савременом добу у свим његовим сегментима”). У књизи су обједињени раније публиковани радови и студије, који су овде груписани у две велике тематске целине: прва се бави теоријским проблемима старе